

ผู้นำฝูงชนทางการเมืองอาจจะไม่ได้จำกัดแค่เพียงผลประโยชน์ที่ตนเองจะได้รับเพียงเท่านั้น แต่อาจจะสัมพันธ์กับการรู้สึกว่าได้รับการยอมรับจากสังคมปัจจุบันด้วย

คำสำคัญ : มติมหาชน, ผู้นำฝูงชนทางการเมือง, เครื่องมือทางการเมือง

Abstract

This article presents the study of “public opinion” in a democratic regime. This concept is considered the foundation of modern states. It is a concept that began in the late 17th century with the main idea that sovereignty belongs to the people. People can express and debate their political views through the public sphere such as newspapers, radios, cafes, taverns, restaurants, but there is a problem with public opinion, the people’s role, and the majority will have much influence and will be the decisive political factor. Public opinion has created a “demagogue” to incite people to be inclined or make decisions based on what the demagogue expects or receives self-benefits. The demagogue will use the three main weaknesses of public opinion as a political tool : (1) Tyranny of the majority, (2) People are easily convinced, and (3) Domination of the elite class. The demagogue used the mass media to become an essential tool for spreading the rhetoric to the public and making decisions that the demagogue wanted. Finally, a demagogue may not expected to only self-interest, but it may also be related to feeling self-acceptance by society.

Keywords : Public opinion, Demagogue, Political tool

บทนำ

จากสถานการณ์ทางการเมืองไทยในปัจจุบัน (พ.ศ. 2563) ได้สะท้อนให้เห็นถึงผลลัพธ์ของการตัดสินใจทางการเมืองของชนชั้นกลางที่ออกมาเคลื่อนไหวทางการเมืองผ่านการลงบนท้องถนนในชื่อกลุ่ม “คณะกรรมการประชาชนเพื่อการเปลี่ยนแปลงปฏิรูปประเทศไทยให้เป็นประชาธิปไตยที่สมบูรณ์แบบอันมีพระมหากษัตริย์ทรงเป็นประมุข” (กปปส.) ที่ผลักดันให้เกิดการรัฐประหารเมื่อ

22 พฤษภาคม พ.ศ. 2557 โดยคณะรักษาความสงบแห่งชาติ (คสช.) อันมี พลเอกประยุทธ์ จันทร์โอชา เป็นหัวหน้าคณะและจัดตั้งรัฐบาลโดยมี พลเอก ประยุทธ์ จันทร์โอชา ดำรงตำแหน่งเป็นนายกรัฐมนตรีมาอย่างยาวนาน จนกระทั่งมีการจัดการเลือกตั้งสมาชิกสภาผู้แทนราษฎรเป็นการทั่วไปในปี พ.ศ. 2562 ซึ่งเป็นที่ทราบกันดีว่า จากกลไกของรัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พ.ศ. 2560 และกฎหมายที่เกี่ยวข้องกับการเลือกตั้ง ได้เป็นกลไกที่เอื้ออำนวยให้ พลเอก ประยุทธ์ จันทร์โอชา และ คสช. สามารถสืบทอดอำนาจต่อไปได้ผ่านกระบวนการการเลือกตั้งที่ดูเหมือนว่าจะเป็นประชาธิปไตย² ซึ่งรัฐบาลดังกล่าวนี้ได้เผชิญกับปัญหาและแรงกดดันทางการเมืองเป็นอย่างมาก ไม่ว่าจะเป็นปัญหาความขัดแย้งทางการเมือง ปัญหาในการบริหารงานต่างๆ เป็นจำนวนมาก ปัญหาการยุบพรรคคอนาคติใหม่ที่ถือได้ว่าเป็นตัวแทนของประชาชนคนรุ่นใหม่ รวมไปถึงสถานการณ์โรคติดเชื้อไวรัสโคโรนาสายพันธุ์ใหม่ 2019 (COVID-19) และปัญหาความเสื่อมศรัทธาในระบบการปกครองที่ไม่เป็นประชาธิปไตย (อย่างแท้จริง) เป็นต้น จนก่อให้เกิดการเคลื่อนไหวทางการเมืองของคนรุ่นใหม่เป็นจำนวนมาก³ ปฏิเสธไม่ได้เลยว่าส่วนหนึ่งของสถานการณ์ทางการเมืองที่เกิดขึ้นนั้นเป็นผลลัพธ์ของ “มติมหาชน” ซึ่งเป็นสิ่งสะท้อนให้เห็นถึงการแสดงความคิดเห็นของประชาชนที่มีร่วมกันในเรื่องใดเรื่องหนึ่งและเรียกร้องให้รัฐบาลต้องปฏิบัติตามมติมหาชนดังกล่าว อันเป็นกลไกสำคัญประการหนึ่งในการปกครองระบอบประชาธิปไตยและโลกสมัยใหม่ซึ่งไม่ได้เกิดขึ้นเพียงเฉพาะประเทศไทยเท่านั้น แต่กระแสของมติมหาชนนั้นยังมีผลกระจายไปทั่วโลก ไม่ว่าจะเป็นการประท้วงต่างๆ ฮังการี ฝรั่งเศส เกาหลีใต้ สหรัฐอเมริกา เป็นต้น แต่อย่างไรก็ตาม มติมหาชนเองก็เปรียบเสมือนเป็นดาบสองคมที่ส่งผลเสีย

² ประเด็นการสืบทอดอำนาจภายหลังการเลือกตั้งในปี พ.ศ. 2562 ของรัฐบาล พลเอก ประยุทธ์ จันทร์โอชา และ คสช. นั้น โปรดอ่านรายละเอียดเพิ่มเติมได้ที่ คสช. : จาก “ขอเวลาอีกไม่นาน” สู่การสืบทอดอำนาจผ่านรัฐธรรมนูญ. (2562). สืบค้นเมื่อ 20 มิถุนายน 2563, จาก <https://www.ilaw.or.th/node/5272>

³ การเคลื่อนไหวของเยาวชนรุ่นใหม่เกิดขึ้นตั้งแต่ก่อนหน้าที่จะมีสถานการณ์โรคติดเชื้อไวรัสโคโรนาสายพันธุ์ใหม่ 2019 และหยุดเคลื่อนไหวไปจากการประกาศใช้พระราชกำหนดในสถานการณ์ฉุกเฉิน หลังจากสถานการณ์คลี่คลายมากขึ้น เยาวชนรุ่นใหม่ได้ออกมาเคลื่อนไหวในนาม “กลุ่มเยาวชนปลดแอก” โดยมีการชุมนุมที่บริเวณอนุสาวรีย์ประชาธิปไตยเมื่อ 18 กรกฎาคม พ.ศ. 2563 ผลจากการชุมนุมดังกล่าวได้ขยายผลให้พื้นที่อื่น ๆ ทั่วประเทศไทยเริ่มมีการเคลื่อนไหวเพื่อขับไล่รัฐบาล พลเอก ประยุทธ์ จันทร์โอชา ด้วยเช่นกัน โปรดอ่านรายละเอียดเพิ่มเติมได้ที่ “เยาวชนปลดแอก” ยุติการชุมนุมก่อนเที่ยงคืน อ้างความปลอดภัยสรุปบรรยายจากเริ่ม จนจบ. (2563). สืบค้นเมื่อ 27 กรกฎาคม 2563, จาก <https://www.bbc.com/thai/thailand-53456468>

หากมีผู้นำฝูงชนทางการเมือง (Demagogue) ที่มุ่งเน้นการปลุกระดมฝูงชนหรือมตีมหาชนให้มีความเห็นสอดคล้องไปในทิศทางที่ตนเองต้องการและก่อให้เกิดผลประโยชน์ส่วนตนมากกว่าส่วนรวม ดังนั้น บทความนี้จึงต้องการนำเสนอถึงแนวคิดจุดกำเนิด กระบวนการ และปัญหาของมตีมหาชนหากมีผู้นำฝูงชนทางการเมืองที่ไม่หวังผลเพื่อส่วนรวม เพื่อเป็นพื้นฐานสำคัญในการสร้างความรู้ความเข้าใจทางการเมืองในโลกสมัยใหม่ที่ยึดมั่นการปกครองระบอบประชาธิปไตยเป็นหลัก

“มตีมหาชน” (Public opinion) หรือคำตกลงของประชาชน วาระของสาธารณะ หรือวาระของประชาชน ถือได้ว่าเป็นหัวใจสำคัญในการปกครองระบอบประชาธิปไตย ดังคำกล่าวในภาษาละตินว่า “Vox populi, Vox dei” หรือ “เสียงของประชาชนคือเสียงจากพระเจ้า”⁴ อันเป็นพลังทางการเมืองที่นำไปสู่นโยบายหรือการกระทำของรัฐบาลหรือวาระของรัฐที่จะส่งผลกระทบต่อประชาชนส่วนใหญ่ตามมาด้วยมตีมหาชนเป็นสิ่งที่เกี่ยวข้องอย่างใกล้ชิดกับกระบวนการพูดคุย อภิปราย และการตัดสินใจร่วมกัน ถ้าปราศจากกระบวนการสื่อสารผ่านกลไกต่างๆ โดยเฉพาะอย่างยิ่งที่ทำให้การสนทนากระจายตัวไปไกลได้มากที่สุดคือบทบาทของสื่อสารมวลชน (Mass media) หากสื่อสารมวลชนไม่ทำหน้าที่ในการสร้างพื้นที่พูดคุยและแลกเปลี่ยนเหล่านี้มตีมหาชนก็ไม่มีทางเกิดขึ้นได้ ดังนั้น อาจจะกล่าวได้ว่าการบวนการสื่อสารของสื่อสารมวลชนที่ส่งข้อมูลและสร้างการประสานการพูดคุยและตัดสินใจร่วมกันนั้นเป็นขั้นตอนหนึ่งในการนำมตีมหาชนไปสู่วาระของสาธารณะ วาระของสาธารณะนำไปสู่วาระของรัฐบาลซึ่งเกี่ยวข้องกับการเมืองและการบริหาร ซึ่งกระบวนการก่อรูปทางนโยบายของรัฐ (Policy formulation) ถือได้ว่าการมีส่วนร่วมทางการเมืองของประชาชนหรือการให้ความคิดเห็นได้กลายเป็นกระบวนการสำคัญมากยิ่งขึ้นในสังคมปัจจุบัน ซึ่งจะเห็นได้ว่าในกลไก

⁴ แนวคิดเรื่องเสียงของประชาชนคือเสียงจากพระเจ้านั้นได้มีการกล่าวถึงในงานเขียนของ ดาเนียล เดโฟ (Daniel Defoe) และคณะ ชื่อว่า Vox populi, Vox dei : Being true maxims of government ในปี ค.ศ. 1709 โดยมีข้อความสำคัญภายในงานเขียนนี้ซึ่งเป็นการจำกัดความถึงคำวามตีมหาชนได้อย่างชัดเจน คือ “สำหรับรูปแบบการปกครองใดๆ ก็ตาม ต้องไม่มีกฎหมายหรือพระเจ้า หรือว่าบุคคลใดบุคคลหนึ่งมีสิทธิในการบริหารอำนาจอธิปไตยมากกว่าอีกคนหนึ่ง หรือใช้อำนาจเหนือกว่าหลายพันครอบครัวที่มีความเท่าเทียมกันตามธรรมชาติ ทุกคนอยู่ในระดับที่เท่าเทียมกัน และทุกคนต่างก็มีความได้เปรียบที่ได้รับจากธรรมชาติเหมือนกันจนกลายเป็นเรื่องปกติ ดังนั้นมนุษยชาติจึงควรมีเสรีภาพในการเลือกรูปแบบการปกครองที่พวกเขาชอบที่สุด” (Defoe, et al., 1709 : 10) สามารถดูรายละเอียดเพิ่มเติมได้ที่ Defoe, D., et. al. (1709). Vox populi, Vox dei : Being true maxims of government. Ann Arbor, Michigan : Gale ECCO.

ของการเกิดมติมหาชนนั้นจะต้องเกิดจากองค์ประกอบ 3 ส่วนที่ต้องปฏิสัมพันธ์ซึ่งกันและกันอยู่เสมอ ได้แก่ (1) รัฐบาล (2) ประชาชน/ ตัวแทนของประชาชน และ (3) สื่อสารมวลชน โดยกลไกความสัมพันธ์เหล่านี้จะเกิดขึ้นตลอดเวลาในระบอบการเมืองแบบประชาธิปไตย หากจะอ้างอิงตามความเชื่อในระบอบการปกครองแบบประชาธิปไตยเสรีนิยมนั้นต้องการให้อำนาจอสูงสุดอยู่กับประชาชน (Popular sovereignty : Rule by the people)⁵ และผูกติดกับการออกความคิดเห็น และการตัดสินใจของประชาชนผ่านระบบประชาธิปไตยแบบตัวแทน (Representative democracy) แต่เพื่อควบคุมการใช้อำนาจอันไม่ถูกต้องของผู้ปกครองในฐานะการเป็นตัวแทนของประชาชนจึงต้องสร้างระบบนิติรัฐ (Rule of the law) เพื่อเป็นกฎเกณฑ์กติกาทางการเมืองที่ประชาชนทั้งหมดต้องให้การยอมรับและสละการกระทำอันเป็นเสรีภาพเชิงปัจเจกที่เป็นอิสระ (Free will) ของมนุษย์ภายในชุมชนและสังคมนั้น ในอดีตอาจจะเป็นกฎจารีตทางสังคม คำสั่งจากผู้ปกครองที่มีอำนาจอสูงสุดในรัฐ ในปัจจุบันอาจจะเป็นกฎหมายทั้งที่เป็นลายลักษณ์อักษรและไม่ใช้ลายลักษณ์อักษรมาเป็นตัวตัดสินสูงสุดทางการเมือง เพื่อเป็นการรักษากติกาและระเบียบในการอยู่ร่วมกันของมนุษย์ภายใต้สังคมแห่งรัฐที่มีขนาดใหญ่ ซึ่งแน่นอนว่าหากรัฐใดได้ยึดถือตามหลักของอำนาจอธิปไตยเป็นของประชาชนแล้ว กฎหมายและกติกาที่เกิดขึ้นภายในระบบนิติรัฐนั้นก็ย่อมต้องเกิดขึ้นภายใต้บริบทของมติมหาชนด้วยไม่มากก็น้อยเช่นกัน

จุดกำเนิดของแนวคิดเกี่ยวกับมติมหาชน

แนวคิดเกี่ยวกับมติมหาชนส่วนใหญ่เป็นผลผลิตของยุครู้แจ้ง (Enlightenment Era) ซึ่งแนวคิดนี้เกี่ยวข้องอย่างใกล้ชิดกับปรัชญาการเมืองเสรีนิยม (Liberalism) ในช่วงปลายคริสต์ศตวรรษที่ 17 - 18 เช่น โทมัส ฮอบส์ (Thomas Hobbes) จอห์น ล็อก

⁵ แนวความคิดเรื่องอำนาจอธิปไตยสูงสุดต้องอยู่ภายใต้ประชาชน เป็นแนวคิดที่สำคัญประการหนึ่งของรัฐที่เป็นประชาธิปไตยเสรีนิยมสมัยใหม่ที่เปลี่ยนสัมพันธภาพของ “ผู้ปกครอง” และ “ผู้ใต้การปกครอง” ให้กลายเป็นลักษณะของผู้ใต้การปกครองได้มอบอำนาจให้กับตัวแทน ดังนั้น ผู้ปกครองจึงเปลี่ยนบทบาทกลายเป็น “ตัวแทน” (Representative) ของประชาชน และต้องเชื่อฟังคำสั่งหรือความต้องการของประชาชนส่วนใหญ่ (มติมหาชน) ในการใช้อำนาจรัฐ ซึ่งจะสัมพันธ์กับแนวคิดการจำกัดอำนาจรัฐและการแบ่งแยกอำนาจรัฐด้วยโดยแนวความคิดดังกล่าวได้รับอิทธิพลมาจากสัญญาประชาคม (Social contract) สามารถดูรายละเอียดเพิ่มเติมได้ที่ Childers, C. (2011). Interpreting popular sovereignty : A Historiographical essay. Civil war history. 57(1), 48 - 70.

(John Locke) ฌอง ฌาค รุสโซ (Jean-Jacques Rousseau) และโดยเฉพาะอย่างยิ่งกับนักทฤษฎีประชาธิปไตยในคริสต์ศตวรรษ ที่ 19 เช่น เจเรมี เบนแธม (Jeremy Bentham) เป็นต้น แนวคิดเกี่ยวกับมติมหาชนถูกนำมากล่าวถึงเป็นอย่างมากในช่วงคริสต์ศตวรรษ 18 โดยมีงานเขียนเกี่ยวกับมติมหาชนในยุคเริ่มแรกจะเป็นการชี้ชวนให้เห็นมุมมองของมติมหาชนในลักษณะ “การคาดการณ์ (สิ่งที่จะเกิดขึ้นในอนาคต)” (Approximations anticipations) เช่น ปรัชญาการเมืองของกรีกโบราณ (Ancient Greek) จะคาดการณ์ถึงอันตรายหรือผลดีของการปกครองแบบประชาธิปไตย⁶ ซึ่งเพลโต (Plato) ไม่เห็นด้วยกับการเมืองแบบประชาธิปไตยเท่าใดนัก เพราะไม่เชื่อว่าประชาชนจะมีความเชี่ยวชาญในการตัดสินใจในเรื่องของการเมืองอันเนื่องมาจากไม่มีความรู้ความสามารถที่เหมาะสมเพียงพอ ดังนั้น การเมืองควรเป็นงานของราชาปราชญ์ (Philosopher king) หรือผู้ที่ได้รับการคัดเลือกตามวุฒิภาวะและวัยวุฒิที่เหมาะสมเท่านั้น โดยผ่านกระบวนการฝึกฝนในการสร้างตัวตนเป็นมนุษย์ให้มีความแหลมคมในการดำรงชีวิตในทุกๆ ด้าน (Arete: Moral virtue)⁷ ในทางตรงกันข้าม อริสโตเติล (Aristotle) เชื่อว่าประชาชนสามารถตัดสินใจในเรื่องการเมืองได้ดีถ้าหากได้รับความรู้ที่เหมาะสม แต่อย่างไรก็ตาม ผลของการล่มสลายของนครรัฐเอเธนส์ก็เป็นการพิสูจน์ในระดับหนึ่งว่าการปกครองแบบประชาธิปไตยแบบดั้งเดิมที่เน้นความหลากหลายของพลเมือง (เฉพาะกลุ่ม) อาจจะไม่ตอบสนองต่อความเปลี่ยนแปลงของยุคสมัยได้ และข้อจำกัดในการใช้รูปแบบการปกครองดังกล่าวนั้น

⁶ ประชาธิปไตยของกรีกโบราณ (Athenian democracy) จะมีลักษณะในเชิงที่แตกต่างจากประชาธิปไตยในปัจจุบัน เนื่องจากประชาธิปไตยในกรีกโบราณ (นครรัฐเอเธนส์) จะมีลักษณะเป็นประชาธิปไตยที่สลับให้พลเมือง (เพศชายและมีอายุเกิน 20 ปีขึ้นไป) จึงจะถือว่าเป็นพลเมืองที่มีสิทธิในการเลือกตั้ง เข้ามาเป็นตัวแทนภายในสภาชุมชนนครรัฐ (Ecclesia) สามารถออกความคิดเห็นและลงคะแนนเสียงเพื่อตัดสินใจในกิจกรรมของนครรัฐเอเธนส์ได้ ซึ่งทุกคนที่เป็นพลเมืองย่อมมีความหลากหลายทั้งอาชีพและองค์ความรู้ จึงเป็นส่วนหนึ่งที่เพลโตไม่เชื่อมั่นในประชาธิปไตยลักษณะดังกล่าว สามารถดูรายละเอียดเพิ่มเติมได้ที่ Robinson, E. R. (1997). The first democracies : Early popular government outside Athens. Stuttgart : Franz Steiner Verlag, Chapter 1.

⁷ แนวคิดของเพลโตเกี่ยวกับราชาปราชญ์ที่สามารถเป็นผู้นำในชุมชนทางการเมืองนั้นจะต้องมีลักษณะสำคัญคือเป็นผู้รักในความรู้ เป็นผู้รู้ในทุกสรรพสิ่ง มีความน่าเชื่อถือ และมีความเต็มใจที่จะใช้ชีวิตอย่างเรียบง่ายเพื่อรัฐ (โดยไม่หวังผลตอบแทน) ซึ่งได้กลายเป็นข้อถกเถียงสำคัญในทฤษฎีทางการเมืองเกี่ยวกับการถือครองอำนาจของผู้หน้านั้นจะต้องมีคุณสมบัติที่สอดคล้องกับแนวคิดของเพลโตและเป็นคำกล่าวอ้างสำคัญที่กลุ่มผู้ปกครองที่มีลักษณะเป็นทราชิใช้อ้างอิงในการถือครองอำนาจแต่เพียงผู้เดียว สามารถดูรายละเอียดเพิ่มเติมได้ที่ Jaeger, W. (1986). Paideia : The ideals of Greek culture volume I : Archaic Greece the mind of Athens (Highet, G., Trans.). Oxfordshire : Oxford University Press, Chapter 10.

อยู่ภายใต้บริบทที่รัฐมีขนาดเล็ก มีจำนวนประชาชนไม่มากเท่าใดนัก แต่แนวคิดคำว่า “มติมหาชน” ได้ปรากฏขึ้นอย่างเป็นรูปธรรมในปรัชญาการเมืองแบบเสรีนิยมหรือประชาธิปไตยในคริสต์ศตวรรษที่ 18 หรืออีกกว่า 1,000 ปี ต่อมาจนกลายเป็นแนวคิดที่มีความสำคัญในทางการเมืองในบริบทปัจจุบัน (เสถียร เชยประทับ, 2552 : 4) ซึ่ง เคนเน็ต เอ็ม. เบเกอร์ (Kenneth M. Baker) ได้ชี้ให้เห็นว่าแนวคิดเกี่ยวกับ มติมหาชนซึ่งเป็นผลิตผลของยุครู้แจ้ง เป็นสิ่งที่ทำให้เห็นถึงการลักลั่น (Paradox) ในตัวเอง คือการนำคำว่า “มติ” มารวมกับ “มหาชน” และกลายเป็นมติมหาชนนั้น นักปรัชญาในยุครู้แจ้งได้ชี้ให้เห็นว่าคำนี้มีนัยถึง “ความเป็นสากล เป็นวัตถุวิสัย และมีเหตุผล (Universality, objectivity and rationality)” แต่ในทางตรงกันข้าม คำว่า “ความคิดเห็นหรือมติ” (Opinions) นั้น ชี้ให้เห็นถึงการเปลี่ยนแปลง ความเป็นจิตวิสัย และความไม่แน่นอน (Flux, subjectivity and uncertainty) การนำคำว่า “มติ” มารวมกับคำว่า “มหาชน” ในยุครู้แจ้งนั้นชี้ให้เห็นถึงความพยายามของปรัชญาเชิงเสรีนิยมที่จะรวบรวมมนุษย์ปัจเจกหนึ่งคนเข้ากับมนุษย์หลาย ๆ คน และพยายามที่จะเชื่อมความชอบหรือความสุขของปัจเจกชนเข้าเป็นกลุ่มก้อนเดียวกัน โดยอ้างถึงผลประโยชน์ของคนหมู่มากหรือส่วนรวมเป็นหลัก (Baker, 1990 : 68)

กำเนิดของมติมหาชน

การรวมกันของคำว่ามหาชน (Public) เข้ากับคำว่าความคิดเห็น (Opinion) ให้กลายเป็นคำเดียวนั้นเป็นการสร้างมโนทัศน์ใหม่เพื่อกล่าวถึงวิจารณ์ญานร่วมกัน (Collective judgment) ที่อยู่นอกขอบเขตหรือไม่ใช่กิจกรรมของรัฐบาล แต่เป็นกิจกรรมของประชาชนหมู่มากในการขับเคลื่อนความคิดเห็นต่อกิจกรรมใดกิจกรรมหนึ่งที่สามารถส่งผลกระทบต่อการตัดสินใจทางการเมืองนั้นได้เกิดขึ้นตามแนวโน้มทางสังคม เศรษฐกิจ การเมือง และวัฒนธรรมในยุโรป แม้นักประวัติศาสตร์ผู้หนึ่งจะให้เกียรติชาวอังกฤษที่เป็นชาติแรกที่ใช้คำว่า “ความคิดเห็นของประชาชน” (Opinion of the people) และ “ความคิดเห็นของมหาชน” (Opinion of the public) ตั้งแต่ปี ค.ศ. 1741 แต่ชาวฝรั่งเศสมักถูกมองว่าเป็นผู้ประดิษฐ์และเผยแพร่แนวคิดมติมหาชน คือ อลิซาเบธ โนแอล-นูแมนน์ (Elisabeth Noelle-Neumann) ซึ่งโนแอล-นูแมนน์ ได้กล่าวให้เกียรติกับรุสโซว์ว่าเป็นคนแรกที่ใช้คำว่า “L’opinion publique” ในปี ค.ศ. 1744 อาจจะแปลได้ว่า “ความคิดเห็นของสาธารณะ” (Noelle-Neumann, 1990 : 625)

โดยเหตุการณ์ทางประวัติศาสตร์ที่สำคัญที่ผลักดันให้เกิดแนวคิดเกี่ยวกับมตินิเทศคือการประดิษฐ์แท่นพิมพ์ของโจฮันเนส กูเตนเบิร์ก (Johannes Gutenberg) ซึ่งพัฒนาการของเทคโนโลยีด้านการพิมพ์นี้ทำให้เกิดการแพร่กระจายของสิ่งพิมพ์อย่างกว้างขวางในช่วงคริสต์ศตวรรษที่ 16 พร้อมๆ กับการเจริญเติบโตของการค้าและการขยายตัวของการศึกษาที่ทำให้ประชาชนทั่วไปเข้าถึงการศึกษาได้ ไม่ใช่กำหนดแค่เพียงชนชั้นผู้ปกครองหรือชนชั้นกระฎุมพีเท่านั้นที่สามารถอ่านออกเขียนได้ ผลจากการอ่านออกเขียนได้นั้นได้รับการสนับสนุนอย่างมาจากการปฏิรูปศาสนาคริสต์ที่นำไปสู่การปฏิรูปโปรเตสแตนต์ (Protestant Reformation) ในช่วงคริสต์ศตวรรษที่ 16 สมาคมผู้อ่านและร้านหนังสือมือสองเริ่มเจริญเติบโตมากขึ้น วัฒนธรรมการอ่านหนังสือเริ่มเกิดขึ้นในยุโรปเป็นจำนวนมาก และในปลายคริสต์ศตวรรษที่ 17 สิ่งตีพิมพ์ทางการเมือง ทางศิลปกรรม และทางศาสนาได้รับความนิยมเป็นอย่างมากในชนชั้นปัญญาชน (เสถียร เชยประทับ, 2552 : 7) นอกเหนือจากผลกระทบต่อการเผยแพร่สิ่งตีพิมพ์ต่างๆ ที่เป็นตัวกระตุ้นให้ประชาชนเริ่มมีวัฒนธรรมการอ่านหนังสือและการเรียนรู้เชิงวิชาการแล้ว การปฏิรูปศาสนาคริสต์ที่นำไปสู่การปฏิรูปโปรเตสแตนต์มีความสำคัญอีกหลายประการที่สัมพันธ์ต่อรากฐานแนวคิดเรื่องมตินิเทศ หรือแนวคิดเรื่องอำนาจอธิปไตยต้องเป็นของประชาชนหรือคนหมู่มาก ยกตัวอย่าง เช่น คำสอนของ จอห์น คาลวิน (John Calvin) และ มาร์ติน ลูเธอร์ มาร์ติน ลูเธอร์ (Martin Luther) ที่ท้าทายอำนาจที่มีมาอย่างยาวนานของสันตะปาปา (Pope) ซึ่งเป็นการสร้างรากฐานแนวคิดใหม่เกี่ยวกับความเป็นปัจเจกชนนิยม (Individualism) และให้อำนาจกับฝ่ายอาณาจักรที่ปกครองโดยกษัตริย์ในทุกๆ เรื่อง ยกเว้นเรื่องศิลปกรรมและศาสนา และให้การสนับสนุนแนวคิดที่ว่าปัจเจกบุคคลคือมนุษย์ต้องเป็นผู้กำหนดชะตาชีวิตของตนเอง ต่อมาในช่วงปลายคริสต์ศตวรรษที่ 18 แนวคิดข้างต้นที่ได้ก่อตัวมาจากคำสอนของคาลวิน และลูเธอร์ ก็ได้วิวัฒนาการเป็นปรัชญาเชิงเสรีนิยมที่มีลักษณะกว้างขวางขึ้นและคล้ายคลึงกับบริบทของแนวคิดกล่าวในปัจจุบัน โดยมองว่าปัจเจกบุคคลนั้นควรมีอิสระที่จะเลือกสิ่งที่ตนชอบในทุกแง่มุมของชีวิต ไม่ว่าจะเป็นเรื่องศาสนา เศรษฐกิจ การเมือง และสังคม (เสถียร เชยประทับ, 2552 : 8)

กำเนิดแนวคิดพื้นที่สาธารณะ (Public sphere)

เจอร์เกน ฮาเบอร์มาส (Jürgen Habermas) นักวิชาการทางด้านทฤษฎีแนววิพากษ์ (Critical theory) ชาวเยอรมันได้เสนอความคิดเห็นว่าแนวโน้มทางประวัติศาสตร์เหล่านี้ผูกพันกันอย่างใกล้ชิดกับการเจริญเติบโตของลัทธิทุนนิยมและชนชั้นกรรมพีในยุโรปที่เข้มแข็งขึ้นและขยายตัวมากขึ้น ซึ่งปัจจัยเหล่านี้ได้ก่อให้เกิดแนวคิดพื้นที่สาธารณะ (Public sphere)⁸ โดยเป็นแนวคิดที่ว่าด้วยการสร้างพื้นที่ “สาธารณะ” ที่มนุษย์ทุกคนสามารถใช้พื้นที่ดังกล่าวทำกิจกรรมต่างๆ ร่วมกันได้ ไม่ใช่เป็นเพียงพื้นที่ของใครคนใดคนหนึ่ง และเป็นพื้นที่ที่เปิดให้มีการวิพากษ์วิจารณ์ตามเหตุผลของแต่ละฝ่ายตั้งแต่ปลายคริสต์ศตวรรษที่ 17 ซึ่งจากพื้นที่สาธารณะเหล่านี้ได้กลายเป็นทางเลือกในการแสดงความคิดเห็นและแลกเปลี่ยนประเด็นต่างๆ ที่เกี่ยวกับสังคม การเมือง เศรษฐกิจ และวัฒนธรรมของประชาชนที่หลากหลาย ก่อให้เกิดเป็นเวทีหรือสถาบันทางสังคมใหม่ที่เกิดขึ้นและมีบทบาทในสังคมเป็นอย่างมาก มีการรวมตัวกันของประชาชนเพื่อพูดคุยแลกเปลี่ยนและแสวงหาแนวทางในบางประเด็นร่วมกัน กลายเป็นสังคมที่เกิดการแสดงความคิดเห็นอย่างเสรีภาพ (Freedom speech) ผ่านพื้นที่สาธารณะ เช่น ร้านกาแฟในชุมชนต่างๆ ในประเทศอังกฤษ ร้านเหล้า หรือร้านอาหารของฝรั่งเศส เป็นต้น สถานที่เหล่านี้ได้เป็นสถานที่ให้ประชาชนได้มาชุมนุมกันเพื่อแลกเปลี่ยนความคิดเห็นและวิพากษ์วิจารณ์การใช้อำนาจและการบริหารจัดการของรัฐ ซึ่งเป็นพื้นที่ของการแสดงถึงความเป็นมนุษย์อย่างเท่าเทียมกันและมุ่งเน้นการให้เหตุผล (Rationality) ที่มีน้ำหนักและน่าเชื่อถืออันสำคัญมากกว่าการยึดถือผู้มีสถานะในอำนาจหน้าที่ที่มาจากการดำรงตำแหน่งต่างๆ (Hohendahl

⁸ แนวคิดเรื่องพื้นที่สาธารณะ (Öffentlichkeit) ของฮาเบอร์มาส คือพื้นที่ในชีวิตทางสังคมที่บุคคลในสังคมนั้นสามารถมารวมตัวกันเพื่ออภิปรายและระบุนปัญหาทางสังคมได้อย่างอิสระ และการอภิปรายเหล่านั้นมีอิทธิพลต่อการกระทำทางการเมือง โดยการอภิปรายดังกล่าวเรียกว่า “การอภิปรายสาธารณะ” (Public debate) และถูกกำหนดให้เป็นการแสดงความคิดเห็นในเรื่องที่เป็นประเด็นที่ประชาชนส่วนใหญ่หรือสาธารณะต้องให้ความสนใจ (Public concern) หากปล่อยไว้โดยไม่แก้ไข อาจจะก่อให้เกิดปัญหาร้ายแรงหรือก่อให้เกิดการเปลี่ยนแปลงในทางลบได้ เช่น การใช้อำนาจรัฐที่มากเกินไป ปัญหาการเหยียดชาติพันธุ์ ปัญหาทางเศรษฐกิจ เป็นต้น ซึ่งฮาเบอร์มาสเชื่อว่าการพูดคุยเพื่อชักชวน “ทำให้เป็นปัญหา” (Problematization) เหล่านี้ จะทำให้ผู้คนในสังคมกลับมาสนใจปัญหาเพื่อหาทางร่วมกันแก้ไขปัญหาและปลดแอก (Emancipation) มนุษย์ให้หลุดพ้นจากกลไกทางสังคมที่ไม่ถูกต้องได้ สามารถดูรายละเอียดเพิ่มเติมได้ที่ Hohendahl, P. and Russian, P. (1974). Jürgen Habermas: The public sphere. New German critique. 3(3), 45-48.

and Russian, 1974 : 46) และฮาเบร์มาสชี้ให้เห็นว่าประชาชนชนชั้นกรรมาชีพที่มีความรู้จากการศึกษาในช่วงคริสต์ศตวรรษที่ 18 เริ่มเป็นพลังทางการเมืองที่สำคัญ และผนวกเข้ากับชนชั้นกระฎุมพีที่รวมตัวกันในการวิพากษ์วิจารณ์หรือแสดงความคิดเห็นในเชิงเสรีนิยมต่อการปกครองแบบอำนาจนิยมในขณะนั้น การวิพากษ์วิจารณ์หรือการแสดงความคิดเห็นส่วนใหญ่กระทำผ่านสิ่งตีพิมพ์เกี่ยวกับการเมืองและการพูดคุยกันอย่างกว้างขวางในร้านกาแฟ ร้านเหล้า หรือร้านอาหาร การแลกเปลี่ยนข่าวสารกันอย่างเสรีและการแสดงความคิดเห็นอย่างเปิดเผยนั้น ตั้งอยู่บนพื้นฐานของเหตุผลได้กลายมาเป็นเครื่องมือหรือวิธีการในการแสดงจุดยืนในกิจกรรมทางการเมืองของประชาชนหรือบุคคลต่อสังคมสาธารณะ ซึ่งการขยายตัวและการเพิ่มความสำคัญของพื้นที่สาธารณะจำนวนมากขึ้นได้เป็นการกระตุ้นให้ประชาชนเริ่มต้นตัวทางการเมืองจากบรรยากาศการมีส่วนร่วมทางการเมืองที่สามารถแสดงออกได้มากขึ้น จึงทำให้ “มติมหาชน” กำเนิดขึ้นมาเป็นรูปแบบใหม่ของอำนาจทางการเมืองที่ชนชั้นกรรมาชีพและชนชั้นกระฎุมพีสามารถท้าทายอำนาจเด็ดขาดของผู้ปกครองได้อย่างมีนัยสำคัญ (Habermas, 1964 : 51-52)

ฮาเบร์มาสได้มุ่งเน้นถึงลักษณะสำคัญของมติมหาชนนั้นจะต้องเกิดจากความมีเหตุผลและความเท่าเทียมกันประชาชนที่แสดงความคิดเห็น โดยมติมหาชนจะถูกมองว่าต้องมาจากการพูดคุยหรืออภิปรายถกเถียงกันอย่างมีเหตุผล การพูดคุยหรืออภิปรายถกเถียงกันอย่างจริงจังต้องมีความเป็นสาธารณะโดยมีจุดมุ่งหมายที่จะนำไปสู่เจตจำนงร่วม (General will) หรือประโยชน์สุขส่วนรวม (Public well-being) นอกจากนี้การพูดคุยหรืออภิปรายถกเถียงที่จะผลักดันไปสู่มติมหาชนนั้นต้องมีลักษณะที่มีกระบวนการมีส่วนร่วมอย่างเปิดเผย (Opened participation in debate) โดยไม่มีการกำหนดกฎเกณฑ์เพื่อกีดกันบุคคลผู้เข้าร่วมแลกเปลี่ยนในพื้นที่สาธารณะเพื่อกำหนดเป้าหมายหรือสิ่งที่พึงประสงค์แก่ชุมชนสาธารณะ จากหลักการเหล่านี้จะเห็นได้ว่ามติมหาชนนั้นเปรียบเสมือนอำนาจอธิปไตยที่ประชาชนสามารถใช้อำนาจของตนเองผ่านการแลกเปลี่ยนความคิดเห็นในพื้นที่สาธารณะและมีความเสมอภาคเท่าเทียมกันเพื่อผลักดันให้เกิดการเปลี่ยนแปลงต่อสังคมในทางที่ดียิ่งขึ้น และเป็นส่วนหนึ่งในการพัฒนาแนวคิดสิทธิการออกเสียง

แบบสากล (Universal suffrage)⁹ ซึ่งเป็นแนวคิดในช่วงคริสต์ศตวรรษที่ 19 โดยยึดหลักว่าเสียงของประชาชนทุกคนนับเป็นหนึ่งเสียงเท่ากัน (One man, one vote) โดยกระบวนการมติมหาชนต้องดำเนินไปโดยเป็นอิสระจากสถานะทางเศรษฐกิจและสังคม เพราะฉะนั้น ความถูกต้องของเหตุผลที่ใช้ในการอภิปรายถกเถียงกันจึงเป็นสิ่งที่มีคุณค่า (Value) หรือมีความชอบธรรม (Legitimacy) มากกว่าอำนาจในการเมือง และมติมหาชนจะถูกต้องและเป็นที่ยอมรับแก่ประชาชนส่วนใหญ่ได้ก็ต่อเมื่อมีการเผยแพร่ให้ประเด็นการพูดคุยหรือการอภิปรายถกเถียงกันให้มีการรับรู้โดยทั่วไปผ่านวิธีการต่าง ๆ (Habermas, 1989 : 36-37) เช่น หนังสือพิมพ์ วิทยุ เป็นต้น ซึ่งกระบวนการเผยแพร่เหล่านี้ได้ทำให้สื่อสารมวลชนมีบทบาทมากขึ้นในการเป็นส่วนหนึ่งของมติมหาชนในการสร้างกลไกที่ก่อให้เกิดความสมานฉันท์ทางการเมืองในประเทศประชาธิปไตยในปัจจุบัน ยกตัวอย่าง เช่น การประชาพิจารณ์ในประเด็นทางสังคมที่สำคัญ การให้ความรู้แก่ประชาชนในประเด็นปัญหาต่าง ๆ ของสังคม การจัดตั้งเวทีแสดงความคิดเห็นเฉพาะกิจในประเด็นต่าง ๆ หรือจัดทำพื้นที่สาธารณะในรูปแบบที่หลากหลาย เพื่อแสดงถึงการเป็นเจตจำนงร่วมของมหาชนในการแสดงถึงความตกลงในกิจกรรมหรือความคิดเห็นดังกล่าว จึงจะทำให้มติมหาชนนั้นเป็นที่ยอมรับและสมบูรณ์ในสังคม เพื่อนำมติมหาชนนั้นไปผลักดันหรือกดดันต่อรัฐบาลในการกำหนดกิจกรรมต่าง ๆ ซึ่งเป็นคุณลักษณะของพื้นที่สาธารณะที่แท้จริง (Habermas, 1989 : 211-222)

จากประเด็นการศึกษาถึงบทบาทของพื้นที่สาธารณะอันนำไปสู่การเป็นมติมหาชนข้างต้น จะเห็นได้ว่ากระบวนการหนึ่งที่สำคัญเป็นอย่างมากที่สุดคือกระบวนการ “การเผยแพร่ข่าวสาร” โดยสื่อสารมวลชนรูปแบบต่าง ๆ เช่น หนังสือพิมพ์ วิทยุ โทรทัศน์ หรืออินเทอร์เน็ตในปัจจุบัน ซึ่งกระบวนการนี้เป็นการ

⁹ สิทธิการออกเสียงแบบสากล คือการให้สิทธิลงคะแนนเสียงแก่พลเมืองที่เป็นผู้ใหญ่ทุกคนโดยไม่คำนึงถึงสถานะทางเศรษฐกิจ เพศ สถานะทางสังคม เชื้อชาติ ความคิดเห็นทางการเมืองหรืออื่น ๆ ที่เป็นข้อจำกัด แต่อาจจะมีข้อยกเว้นบางประเภทเล็กน้อยเท่านั้น ซึ่งแนวคิดการออกเสียงแบบสากลเริ่มมีการแพร่หลายในช่วงคริสต์ศตวรรษที่ 19 โดยการปฏิรูปการเลือกตั้งภายในประเทศอังกฤษ เพื่อที่จะทำลายกำแพงความเป็นสากลที่เน้นแต่เพียงเพศชายเท่านั้นถึงมีสิทธิทางการเมือง แต่ต้องเปิดพื้นที่ให้กับเพศหญิงให้มีสิทธิในการเลือกตั้งและแสดงความคิดเห็นทางการเมืองอย่างเสรีและเท่าเทียมกับเพศชายด้วย สามารถดูรายละเอียดเพิ่มเติมได้ที่ Goldstein, R. J. (2016). Political repression in 19th century Europe. London: Routledge, Chapter 1.

ทำให้ประชาชนในสังคมได้ตระหนักถึงปัญหาหรือประเด็นข้อถกเถียงจากจุดเล็ก ๆ จุดหนึ่งในสังคมให้แพร่ขยายขึ้นจนกลายเป็นปัญหาของสังคมที่ต้องรับรู้ร่วมกัน และกระตุ้นให้เกิดเป็นมติดมหาชนที่ส่งผลต่อกระบวนการกำหนดนโยบายหรือผลักดันให้รัฐบาลเข้ามาแก้ไขปัญหาดังกล่าว อย่างไรก็ตาม ในการสร้างมติดมหาชนนั้น ถึงแม้ว่าจะมีการเปิดพื้นที่ให้กับประชาชนทุกคนได้เข้ามาแสดงความคิดเห็น ถกเถียง และอภิปรายในพื้นที่สาธารณะก็ตาม ในแต่ทางปฏิบัติตามความเป็นจริงแล้วก็ไม่มีทางเกิดขึ้นตามแนวคิดดังกล่าวของฮาเบอร์มาส อันเนื่องมาจากข้อจำกัดในการเข้าถึงการอภิปรายหรือการออกเสียงของประชาชนทั้งหมด รวมไปถึงสถานะและความสามารถในการเข้าถึงการอภิปรายต่าง ๆ ที่เกิดขึ้นจากปัญหาความเหลื่อมล้ำทางสังคม (Social inequality) และแน่นอนว่าปัญหาความหลากหลายของประชาชนที่มีจำนวนมากในสังคมที่ซับซ้อนในปัจจุบันย่อมมีลักษณะความสัมพันธ์ที่แตกกระจายไร้ทิศทาง ความคิดเห็นต่าง ๆ ที่เกิดขึ้นจากการอภิปรายนั้นมีจำนวนมากเกินกว่าที่จะกำหนดหรือตกลงไปในทิศทางเดียวกันได้ จากสถานการณ์เหล่านี้จึงทำให้ “ผู้นำฝูงชนทางการเมือง” เข้ามามีบทบาทในการชักชวน ชี้นำ หรือชักจูงให้ประชาชนให้มีการอบความคิดเห็นหรือกรอบการอภิปรายที่ชัดเจนและกระชับมากยิ่งขึ้น และอาจจะใช้วาทศิลป์ที่ชักชวนให้ประชาชนคล้อยตามหรือเห็นด้วยกับสิ่งที่ผู้นำฝูงชนทางการเมืองกำหนดหรือต้องการให้เป็นเช่นนั้น กลายเป็นการใช้มติดมหาชนเพื่อวัตถุประสงค์ของผู้นำฝูงชนทางการเมืองเพื่อประโยชน์ในทางใดทางหนึ่ง อาจจะเป็นประโยชน์ส่วนรวมหรือประโยชน์ส่วนตัวของผู้นำฝูงชนก็ได้

ผู้นำฝูงชนทางการเมือง (Demagogue) และบทบาทของผู้นำฝูงชนทางการเมืองในการชี้นำมติดมหาชน

คำว่า “ผู้นำฝูงชนทางการเมือง” (Demagogue)¹⁰ จากคำแปลของพจนานุกรมอังกฤษ - ไทย โดย สอ เสถบุตร Demagogue (เดม-อะกอก) น. ผู้นำฝูงชนทางการเมือง,

¹⁰ในการแปลคำว่า Demagogue ผู้เขียนขออนุญาตใช้คำว่า “ผู้นำฝูงชนทางการเมือง” เป็นหลัก เนื่องจากมีนักวิชาการไทยบางส่วน เช่น นิธิ เอียวศรีวงศ์ ไชยันต์ ไชยพร เพิ่มศักดิ์ จะเรียมพันธ์ เป็นต้น จะแปลคำนี้ว่า “นักสอพลอประชาชน” ซึ่งผู้เขียนเห็นว่าการใช้คำดังกล่าวจะให้มิติในแง่ลบจนเกินไป ในงานเขียนของ เพิ่มศักดิ์ จะเรียมพันธ์ ได้สรุปถึงจุดกำเนิดและความเสื่อมของระบอบประชาธิปไตยในนครรัฐเอเธนส์ พร้อมทั้งอธิบายถึงบทบาทของผู้นำฝูงชนทางการเมืองไว้พอสมควร สามารถดูรายละเอียดเพิ่มเติมได้ที่ เพิ่มศักดิ์ จะเรียมพันธ์. (2563). นักสอพลอประชาชนแห่งประชาธิปไตยเอเธนส์กับบทเรียนต่อประชาธิปไตยไทยร่วมสมัย, วารสารเศรษฐศาสตร์การเมือง มหาวิทยาลัยบูรพา. 8(2), 22-47.

ผู้ที่ตั้งตนเป็นหัวหน้าคนโดยวิธีหลอกล่อ นักกวนเมือง เป็นต้น ซึ่งผู้นำฝูงชนทางการเมืองเกิดขึ้นในบริบทของการเมืองประชาธิปไตยในนครรัฐเอเธนส์ ในขณะนั้นมีความหมายว่า “ผู้นำหรือผู้พิทักษ์ปกป้องมวลชน” (ไชยันต์ ไชยพร, 2552 : 35) ซึ่งคำว่า Demagogue ที่ใช้เรียกตัวบุคคลได้พัฒนามาจากคำว่า Demagogy โดยมีลักษณะที่บุคคลใดบุคคลหนึ่งขึ้นมากล่าวนำ อภิปราย ชี้ทาง หรือการพิทักษ์ปกป้องมวลชนที่เป็นพลเมืองในสภาชุมชนนครรัฐให้ทุกคนเสมอภาคกันและมีเสรีภาพในการอภิปรายเรื่องราวต่าง ๆ ภายในสภาดังกล่าว และผู้ที่อภิปรายนี้ต่างกล่าวอ้างว่าสิ่งที่ตนนำเสนอในที่ประชุมนั้นต่างมุ่งหวังพิทักษ์ผลประโยชน์ของประชาชนในบริบทของนครรัฐเอเธนส์จึงสามารถสรุปได้ว่า Demagogue คือผู้พิทักษ์ผลประโยชน์ของประชาชนซึ่งมีความหมายในแง่ที่ดีและเป็นเชิงบวก แต่อย่างไรก็ตาม ลักษณะของผู้นำฝูงชนทางการเมืองนั้นจะเป็นผู้ที่มีความสามารถและมีอิทธิพลในการชักจูงผู้อื่นให้เกิดแรงกระตุ้นที่ต้องการกระทำการสิ่งใดสิ่งหนึ่งโดยใช้กลยุทธ์ต่าง ๆ หรือวาทศิลป์ (Rhetoric) มากกว่าหลักการที่เป็นจริง (เพ็ญศักดิ์ จะเรียมพันธ์, 2563 : 33) ซึ่งผู้นำฝูงชนทางการเมืองจะกล่าวชี้นำประชาชนเพื่อทำให้ตนเองเป็นตัวกระตุ้น (Catalysts) ในประเด็นต่าง ๆ ทางการเมืองโดยมีมวลชนเป็นตัวขับเคลื่อนเพื่อกระทำการสิ่งใดสิ่งหนึ่งที่ถูกมองว่าเป็นการรักษาผลประโยชน์บางสิ่งไว้และกล่าวหาโจมตีฝ่ายตรงข้ามว่าเป็นศัตรูของประชาชน ซึ่งผลประโยชน์ที่กล่าวถึงนั้นอาจจะเป็นผลประโยชน์สาธารณะหรือผลประโยชน์ส่วนตัวหรือกลุ่มของผู้นำฝูงชนทางการเมืองก็ได้ ในที่สุดคำว่า Demagogue นี้จึงมีความหมายในแง่ความร้ายกาจและเป็นเชิงลบ ซึ่งเป็นการกล่าวถึงบุคคลที่เป็นผู้นำในการอภิปรายโดยอ้างว่าปกป้องรักษาผลประโยชน์ของประชาชน แต่ก็มีวาระซ่อนเร้นเพื่อแสวงหาอำนาจอิทธิพลและผลประโยชน์ส่วนตัวและพวกพ้องเสียมากกว่า ซึ่ง นิธิ เอียวศรีวงศ์ ได้ให้นิยามคำว่า Demagogy คือยุทธศาสตร์ทางการเมืองในการที่จะได้มาซึ่งอำนาจทางการเมืองโดยการใช้หรือเล่นกับอคติ อารมณ์ ความกลัว และความคาดหวังที่อยู่ในกระแสของมวลชน การใช้หรือการเล่นกับอารมณ์ความรู้สึกดังกล่าวนี้กระทำผ่านวาทศิลป์และการโฆษณาชวนเชื่อผ่านสื่อต่าง ๆ ที่พบบ่อยที่สุดก็คือการใช้ประเด็นประชานิยมหรือชาตินิยมมาปลุกกระดมผู้คน (นิธิ เอียวศรีวงศ์, 2549 : 29)

การเขียนบันทึกเรื่องราวเกี่ยวกับผู้นำฝูงชนทางการเมืองมีให้เห็นตั้งแต่สมัยกรีกโบราณในงานเขียนของธูซิดิดีส (Thucydides) ชื่อว่า History of the Peloponnesian war ในช่วงประมาณ 4 ปีก่อนคริสต์ศักราช เป็นการบันทึกมหาสงครามเพโลโพนีสเซียน (Peloponnesian war) อันเป็นการต่อสู้กันเองครั้งใหญ่ของชนชาติกรีก และเอเธนส์กับสปาร์ต้าต้องรบติดพันกันอยู่ในสงครามนี้นานถึง 26 ปี และในสมัยสาธารณรัฐโรมันในงานเขียนของพลูตาซ (Plutarch) ชื่อว่า Parallel Lives ในช่วงประมาณคริสต์ศตวรรษที่ 10 - 11 เกี่ยวกับความพ่ายแพ้ทางการเมืองของนักบริหารผู้เที่ยงธรรม (เพิ่มศักดิ์ จะเรียมพันธ์, 2563 : 32) ซึ่งเป็นการสะท้อนถึงบทบาทของผู้นำฝูงชนทางการเมืองที่ปรากฏในสมัยช่วงเวลาเหล่านั้น ซึ่งก็สอดคล้องในงานของแมกซ์ เวเบอร์ (Max Weber) เป็นบทความที่ชื่อว่า Politics as a Vocation ในปี ค.ศ. 1919 ได้มีส่วนหนึ่งได้กล่าวไว้ว่าตั้งแต่ที่มีรัฐที่ยึดถือรัฐธรรมนูญเป็นหลัก (Constitutional state) และเริ่มมีการชี้ชัดว่ามีการจัดตั้งความประชาธิปไตย (Democratic considerations) ขึ้น ผู้นำฝูงชนทางการเมืองก็เป็นเครื่องหมายของผู้นำทางการเมืองในแถบตะวันตกมาโดยตลอด (Weber, 2009 : 96) เมื่อเข้าสู่ยุคสมัยแห่งการรู้แจ้งในช่วงคริสต์ศตวรรษที่ 17 อันนำมาสู่ระบอบประชาธิปไตยสมัยใหม่ที่เป็นการปกครองแบบตัวแทนนั้น ล็อคก็ได้พยายามโน้มน้าวจิตใจประชาชนให้ร่วมต่อต้านระบอบการปกครองของชนชั้นสูงด้วยงานเขียนที่ชื่อว่า A letter concerning toleration ในปี ค.ศ. 1689¹¹ ด้วยการเสนอแนวคิดเสรีนิยมเพื่อเป็นการเปิดโอกาสให้ประชาชนทุกคนมีเสรีภาพในการใช้ชีวิต ไม่ต้องอยู่ภายใต้กรอบอำนาจของใครโดยเฉพาะบุคคลใดบุคคลหนึ่งซึ่งเป็นการขัดกับหลักการปกครองแบบกษัตริย์และคริสตจักร โดยใช้วาทศิลป์ให้ร่วมกระทำการต่อต้านการปกครองแบบโบราณที่อำนาจจำกัดอยู่ในมือของชนชั้นสูงแต่ก็ยังไม่มียุทธศาสตร์ทางการเมืองเท่าใดนัก อันเนื่องจากในขณะนั้น ประชาชนยังไม่มีอำนาจใด ๆ และการปกครองในสมัยก่อนยังเป็นการเน้นไปที่ “ตัวบุคคล” หรือ “คณะบุคคล” เสียมากกว่า ซึ่งงานเขียนชิ้นนี้

¹¹ จอห์น ล็อค ได้เขียนหนังสือชื่อ A letter concerning toleration ขึ้นในปี ค.ศ. 1689 ซึ่งถือได้ว่าเป็นงานชิ้นสำคัญทางปรัชญาการเมืองที่ได้วิพากษ์และชักชวนให้ประชาชนตระหนักถึงปัญหาการใช้อำนาจของคริสตจักรที่เข้ามาบิบบาพในการปกครองอังกฤษที่มากเกินไป และต้องการนำเสนอว่ามนุษย์นั้นมีอิสระและเสรีภาพในการเลือกนับถือศาสนา เลือกในการดำรงชีวิต รวมไปถึงการเลือกผู้ปกครองของตนเองโดยไม่ยึดติดกับการเลือกของคริสตจักรอีกต่อไป สามารถดูรายละเอียดเพิ่มเติมได้ที่ Locke, J. (2010). A letter concerning toleration and other writings (Goldie, M., Ed.) Carmel, Indiana: Liberty Fund Inc.

ของลોકได้สร้างแรงบันดาลใจและต่อยอดไปสู่งานเขียนของรุสโซที่ชื่อว่า On the social contract; Or, Principles of political right ในปี ค.ศ. 1762 ที่ชักชวนให้ประชาชนลุกขึ้นมาปฏิรูปหรือปฏิวัติทางการเมืองในยุโรปโดยเฉพาะฝรั่งเศส ซึ่งกล่าวว่าสัญญาประชาคมนั้นคือสิ่งที่ผู้ปกครอง (กษัตริย์) ได้ทำสัญญากับประชาชน ในฐานะผู้ถือครองอำนาจอธิปไตยของรัฐอย่างแท้จริง ไม่ใช่การรับอำนาจมาจากพระเจ้าในการใช้อำนาจหรือกำหนดกฎหมายอีกต่อไป (Williams, 2014 : 1-2) ซึ่งนำไปสู่ข้อเสนอของการปกครองที่ถูกต้องตามครรลองของการปกครองที่ดี จะต้องอยู่บนหลักเสรีภาพ เสมอภาค และภราดรภาพ (Liberté, Égalité, Fraternité) เพื่อให้อำนาจอธิปไตยเป็นของประชาชนโดยทั่วไป ไม่ผูกติดต่อบุคคลใดบุคคลหนึ่ง จากความคิดเหล่านี้จึงทำให้มติมหาชนกลายเป็นสิ่งที่สำคัญหรือเป็น “เสียงของประชาชนคือเสียงจากพระเจ้า” ขึ้นมา และงานเขียนที่มีชื่อเสียงในยุคปัจจุบันที่เกี่ยวกับผู้นำฝูงชนทางการเมืองคืองานของมิเชล ซิงเกอร์ (Michael Singer) ชื่อว่า Demagogue : The fight to save democracy from its worst enemies ในปี ค.ศ. 2009 ซึ่งได้ชี้ให้เห็นว่าศัตรูที่สำคัญของประชาธิปไตยที่ยึดถือในมติมหาชนนั้นคือผู้นำฝูงชนทางการเมือง ที่ดูเหมือนว่าจะเป็นผู้พิทักษ์รักษาปวงชน โดยเฉพาะผู้ที่ชอบกล่าวอ้างในความรักและศรัทธาต่อประชาชน โดยอธิบายให้เห็นว่าการเรียกร้องสนับสนุนเสรีภาพสามารถก่อให้เกิดพลังด้านมืดให้กลับมาทำลายตัวเองได้ในที่สุด (Singer, 2009 : 39-40)

โดยพื้นฐานแล้วผู้นำฝูงชนทางการเมืองต้องมีความสามารถในการใช้วาทศิลป์เป็นหลัก เนื่องจากการจะสร้างความน่าเชื่อถือด้วยเหตุผลและชักจูงประชาชนหรือสร้างคะแนนนิยมได้นั้นจะต้องเกิดมาจากการชักจูงและกล่อมเกล้าให้คนอื่นเชื่อถือหรือคล้อยตาม หรือทำให้เกิดความศรัทธาในชุดความคิดชุดนั้นก่อนโดยผ่านวาทกรรมเพื่อรักษาผลประโยชน์ของประชาชน รักษาผลประโยชน์ของทุกคน เป็นต้น ซึ่งในสิ่งที่ผู้นำฝูงชนทางการเมืองนำมาอภิปรายหรือชักจูงนั้นอาจจะเป็นสิ่งที่ดีหรือไม่ดีก็ได้ในทางการเมือง และอาจจะใช้ลีลาวาทศิลป์ในการปลุกเร้าประชาชนให้กระทำการต่างๆ ตามที่ผู้นำฝูงชนทางการเมืองคาดการณ์หรือคาดหวังไว้ ซึ่งผู้นำฝูงชนทางการเมืองจะเกิดขึ้นได้นั้นต้องอยู่ภายใต้บริบททางการเมืองแบบประชาธิปไตยที่มีอำนาจอธิปไตยอยู่ภายใต้ประชาชนส่วนใหญ่ ดังนั้นการเข้าสู่

อำนาจและอิทธิพลทางการเมืองของผู้นำฝูงชนทางการเมืองนั้นจำเป็นต้องผ่านการยอมรับของประชาชนด้วยการสร้างความนิยมให้กับตนเองและทำให้ประชาชนให้การยอมรับ ผู้นำฝูงชนทางการเมืองอาจจะมีหลายรูปแบบตามวัตถุประสงค์และสถานการณ์ทางการเมืองขณะนั้น เช่น นำเสนอสิ่งที่เหนือความคาดหมาย รุนแรง ปลุกกระดมให้ใช้กำลัง หรือผู้นำฝูงชนทางการเมืองที่สังเกตกระแสของประชาชนส่วนใหญ่แล้วนำเสนอในสิ่งที่สอดคล้องกับกระแสสังคมหลักเพื่อป้องกันตัวเอง เป็นต้น ผู้นำฝูงชนทางการเมืองอาจจะทวนกระแส ตามกระแส หรือนำกระแสสังคมก็ได้ ขึ้นอยู่กับผลประโยชน์เป็นสำคัญ ซึ่งสอดคล้องกับสิ่งที่ เฟมส์คัตตี จะริยมพันธ์ กล่าวว่าการพูดหรือวาทศิลป์เป็นสิ่งจำเป็นมากในระบอบการปกครองแบบประชาธิปไตยของเอเธนส์ (ซึ่งก็คล้ายคลึงกับบริบทในปัจจุบันที่ประชาชนเป็นผู้ถือครองอำนาจอธิปไตย) เพราะการพูดมีผลในทางการเมืองแม้กระทั่งการตัดสินของศาล¹² ดังนั้น นักพูดที่เก่งสามารถโน้มน้าวจิตใจหรือความรู้สึกของคนหมู่มากให้เห็นคล้อยตามได้หรือใช้ความสามารถนี้ในทางตรงกันข้ามคือการทำให้อฝ่ายตรงข้ามไม่มีความน่าเชื่อถือได้ (เฟมส์คัตตี จะริยมพันธ์, 2563 : 36) และลักษณะประการหนึ่งของผู้นำฝูงชนทางการเมืองจะต้องใช้เงื่อนไขทางอารมณ์ของประชาชนให้มีความคล้อยตามและรุนแรงมากขึ้นด้วยการทำให้เป็นปัญหาที่ทุกคนต้องตระหนักถึง เพื่อให้ประชาชนในฐานะผู้ฟังที่ขาดวิจารณญาณไปสู่การตัดสินใจที่สอดคล้องกับสิ่งที่ผู้นำฝูงชนทางการเมืองได้คาดการณ์ไว้ (Singer, 2009 : 20-22)

ผู้นำฝูงชนทางการเมืองกับการนำจุดอ่อนของมติมหาชนมาใช้เป็นเครื่องมือทางการเมืองในระบอบประชาธิปไตย

ในการปกครองระบอบประชาธิปไตยที่มีประชาชนเป็นผู้ถือครองอำนาจอธิปไตยนั้น มติมหาชนได้กลายเป็นเครื่องมือทางการเมืองสำคัญเป็นอย่างมาก

¹² งานวิจัยชิ้นหนึ่งที่เกี่ยวข้องกับมติมหาชนที่มีผลต่อการตัดสินคดีความของศาลคืองานเขียนของ มิเชล เอฟ. ซาลาโมเน่ (Michael F. Salamone) ชื่อว่า Judicial consensus and public opinion : Conditional response to Supreme Court majority size ในปี ค.ศ. 2014 เป็นการวิจัยว่ามติมหาชนหรือกระแสสังคมมีความสัมพันธ์ต่อการตัดสินคดีความของศาลสูงสุดในสหรัฐอเมริกาหรือไม่ ซึ่งผลการศึกษพบว่ามีความสัมพันธ์กันค่อนข้างน้อยในทางสถิติ ซึ่งอาจจะแตกต่างจากความคิดดั้งเดิมในอดีตที่เชื่อว่ามติมหาชนสามารถมีอิทธิพลต่อการตัดสินคดีความของศาลได้ สามารถดูรายละเอียดเพิ่มเติมได้ที่ Salamone, M. F. (2014). Judicial consensus and public opinion: Conditional response to Supreme Court majority size. Political research quarterly. 67(2), 320-334.

ในการที่ผู้นำฝูงชนทางการเมืองนำมาใช้เพื่อให้ประชาชนส่วนใหญ่เห็นคล้อยตามกับตน และดำเนินการใช้กลไกของมติมหาชนเพื่อแสวงหาผลประโยชน์ให้แก่ตนเอง ไชยันต์ ไชยพร ได้สรุปถึงจุดอ่อนสำคัญของมติมหาชนไว้ 3 ประการ ที่ทำให้ผู้นำฝูงชนทางการเมืองนำมติมหาชนมาเป็นเครื่องมือในการแสวงหาผลประโยชน์ ดังนี้ (ไชยันต์ ไชยพร, 2552 : 35)

1. ทรราชโดยเสียงข้างมาก (Tyranny of the majority) ถือได้ว่าเป็นปัญหาที่สำคัญมากที่สุด อันเนื่องมาจากความคิดเห็นที่เป็นของประชาชนส่วนใหญ่จะเป็นสิ่งที่ตัดสินกิจกรรมทางการเมืองและกิจกรรมอื่น ๆ ซึ่งเป็นการลดทอนความสำคัญของเสียงข้างน้อย ถึงแม้ว่าความคิดเห็นของคนส่วนน้อย ถึงแม้จะสำคัญและถูกต้องก็จะถูกกลืนกันไปไม่ได้รับการสนใจหรือกล่าวถึง ซึ่งสอดคล้องกับงานเขียนของ อเล็กซิส เดอ ตอกเกอร์วิลล์ (Alexis de Tocqueville) ได้กล่าวว่าในสังคมที่คนเท่าเทียมกันปัจเจกบุคคลที่อยู่ในฝ่ายข้างน้อยกว่าจะถูกทอดทิ้งให้อยู่ตามลำพังและไม่มีอะไรปกป้องจากฝ่ายข้างมากที่มีอำนาจมากกว่า (Wood, 2010) ซึ่งโนแอล-นูแมนน์เรียกการหยุดแสดงความคิดเห็นโดยฝ่ายข้างน้อยเมื่อต้องเผชิญกับแรงกดดันของฝ่ายข้างมาก เรียกว่า “ขดแห่งความเงียบ (Spiral of silence)” (Noelle-Neumann, 1990 : 625) หากการปกครองโดยมติมหาชนเสียงข้างมากยาวนานมากขึ้นเท่าใด ซึ่งทำให้อำนาจของฝ่ายเสียงข้างมากก็ยังมีแนวโน้มที่จะสมบูรณ์และเบ็ดเสร็จมากขึ้นเท่านั้น โอกาสที่ฝ่ายข้างน้อยที่จะกระตือรือร้นก็จะน้อยลงและฝ่ายข้างน้อยก็จะเชื่อฟังและทำตามความคิดเห็นส่วนมากในที่สุด และเป็นจุดสำคัญที่ผู้นำฝูงชนทางการเมืองเข้ามาเป็นส่วนหนึ่งในการจับกระแสและพยายามชักจูงให้ประชาชนส่วนใหญ่ให้ความเห็นคล้อยตาม และใช้มติมหาชนเข้าจัดการต่อกิจกรรมของรัฐบาลบางประการเพื่อก่อให้เกิดผลประโยชน์ของตนเอง วินเซนต์ ไพรท์ (Vincent Price) ได้เสนอว่าการแก้ไขปัญหาลักษณะนี้คือการปลุกฝังให้ประชาชนทุกคนเข้าร่วมสังคมการเมืองและปลุกฝังความเป็นปัจเจกชนนิยมภายใต้สังคมประชาธิปไตยให้แก่พลเมืองของตนอย่างเหมาะสม เพื่อเป็นหลักประกันว่าความคิดเห็นและสิ่งที่เกี่ยวกับฝ่ายข้างน้อย จะได้รับการคุ้มครองดูแลที่ดีเพียงพอ (Price, 1992 : 20)

2. ประชาชนถูกชักจูงได้ง่าย (People are easily convinced) ปัญหาของการ

ถูกชักจูงได้ง่ายของประชาชนนั้นอาจจะเกิดขึ้นมาจากปัจจัย 2 ประการ ได้แก่ (1) ปัญหาความรู้และการเข้าถึงข้อมูลของประชาชนในเรื่องต่างๆ ที่เป็นประเด็นปัญหาในการวิพากษ์วิจารณ์ในกิจกรรมของรัฐอย่างชัดเจน ซึ่งทำให้เป็นจุดอ่อนที่ทำให้ผู้นำฝูงชนทางการเมืองเข้ามามีบทบาทในการให้ความรู้และความเข้าใจในเรื่องต่างๆ ให้เป็นไปในทิศทางที่ผู้นำฝูงชนทางการเมืองต้องการ ซึ่งอาจจะเบี่ยงเบนความคิดที่ผิดหรือไม่ถูกต้องในความเป็นจริง แต่ผู้นำฝูงชนทางการเมืองได้อาศัยวาทศิลป์ในการชักจูงให้ประชาชนที่ขาดความรู้ความเข้าใจคล้อยตามได้ง่าย เนื่องจากไม่มีความรู้เพียงพอที่จะถกเถียงกับผู้นำฝูงชนทางการเมืองได้ หรือความไม่ใส่ใจของประชาชนเองอันเนื่องมาจากไม่คิดว่าสิ่งเหล่านั้นเป็นปัญหาที่ต้องตระหนักถึงและจำเป็นต้องเรียนรู้ให้เข้าใจ เช่น ปัญหาการขาดแคลนอาหารในประเทศต่าง ๆ ในทวีปแอฟริกา ซึ่งหากนำปัญหาดังกล่าวนี้มาอภิปรายหรือถกเถียงในประเทศไทยก็อาจจะไม่ได้รับความสนใจเท่าใดนัก อันเนื่องมาจากใกล้ตัวประชาชนชาวไทยมากเกินไป ดังนั้น การที่มีบุคคลใดบุคคลหนึ่งกล่าวสรุปความให้ย่อมนั้นเป็นการง่ายกว่าที่จะค้นหาความรู้ด้วยตนเอง จึงคล้อยตามผู้นำฝูงชนทางการเมืองได้ง่ายขึ้น และ (2) การที่ผู้นำฝูงชนทางการเมืองใช้วาทศิลป์กระตุ้นให้ประชาชนเกิดความรู้สึกหรืออารมณ์อย่างมาก การชักจูงในทางการเมืองที่มีผลกระทบต่ออารมณ์หรือความรู้สึกที่เห็นได้ชัดจากงานเขียนของฮาโรลด์ ลาสเวลล์ (Harold Lasswell) ชื่อว่า Propaganda technique in the World War ในปี ค.ศ. 1971 ซึ่งลาสเวลล์ได้ชี้ให้เห็นว่าความสำเร็จของระบบการปกครองแบบฟาสซิสต์ (Fascist) ในยุโรประหว่างสงครามโลกครั้งที่ 1 และครั้งที่ 2 ร่วมกับการใช้สื่อมวลชนอย่างเข้มข้นของรัฐบาลฟาสซิสต์ในประเทศเยอรมนี อิตาลี และญี่ปุ่น จึงทำให้เห็นว่าสื่อมวลชนกลายเป็นเครื่องมือทางการเมืองที่สำคัญประการหนึ่งในการกระตุ้นพฤติกรรมด้านอารมณ์ของประชาชนที่ผู้นำฝูงชนทางการเมืองใช้ในการสร้างอารมณ์ร่วมอย่างรุนแรงจนคล้อยตามต่อนโยบายรัฐบาลฟาสซิสต์ในการก่อสงครามโลกครั้งที่ 2 และการฆ่าล้างเผ่าพันธุ์ชาวยิว (Holocaust) (Lasswell, 1971 : 13-14) ซึ่งเหตุการณ์ต่างๆ เหล่านี้ก็เป็นข้อสะท้อนถึงจุดอ่อนสำคัญของมติมหาชนประการหนึ่งที่ทำให้การยอมรับต่อการตัดสินใจดำเนินกิจกรรมของรัฐบาลอันก่อให้เกิดความรุนแรงต่อสังคมโลกเช่นกัน

3. การครอบงำโดยชนชั้นสูงในสังคม (Domination of the elite class)

ประเด็นที่น่าสนใจประการหนึ่งของมิตินาซนั้นถึงแม้ว่าจะมีความหวาดกลัวต่อการมีอำนาจที่มากเกินไปของประชาชนส่วนใหญ่ แต่ในขณะเดียวกันก็มีเสียงสะท้อนอีกด้านหนึ่งที่เห็นว่าประชาชนส่วนใหญ่มีอำนาจน้อยมากเมื่อเทียบกับกลุ่มชนชั้นสูงในสังคมแค่เพียงจำนวนเล็ก ๆ เท่านั้น ซึ่งปัญหาประการหนึ่งของรัฐที่ปกครองด้วยระบอบประชาธิปไตยสมัยใหม่นั้นมีประชาชนจำนวนมากเกินกว่าที่จะสร้างระบบการขับเคลื่อนของภาคประชาชนที่ทำให้เกิดการมีส่วนร่วมทางการเมืองอย่างทั่วถึงได้ ทำให้เกิดการกีดกันคนบางกลุ่มออกจากบทบาททางการเมืองที่เขาเหล่านั้นควรจะได้รับพื้นที่สาธารณะในการแสดงความคิดเห็นทางการเมือง จึงส่งผลให้ประชาชนส่วนหนึ่งมีลักษณะเฉื่อยชาต่อประเด็นทางการเมือง ซึ่งนำไปสู่การครอบงำโดยชนชั้นสูงในรัฐบาลและในบรรษัทเอกชน โดย Charles Wright Mills มองว่าสังคมประกอบไปด้วย 3 ชั้นชั้น คือ (1) ชนชั้นสูงที่ทรงอำนาจ (Power elite) จำนวนเล็กน้อย (2) ชนชั้นกลุ่มพลังการเมืองต่าง ๆ ซึ่งถ่วงดุลอำนาจไว้ซึ่งกันและกัน และ (3) ประชาชนจำนวนมากที่มีอำนาจน้อยกว่าที่ควรจะเป็น อันเนื่องมาจากประชาชนนั้นไม่ได้อภิปรายถกเถียงกันในเรื่องการเมืองได้อย่างเสรีในรูปแบบการเป็นมิตินาซแห่งอุดมคติ แต่ถูกสื่อมวลชนทำให้ประชาชนเหล่านั้นกลายเป็น “ตลาด” ที่ทำหน้าที่บริโภค ไม่ใช่สาธารณะที่ทำหน้าที่ผลิตความคิดและความคิดเห็นที่ส่งผลต่อการเปลี่ยนแปลงสังคมตามแนวคตินาซที่ควรจะเป็น (Mills and Wofle, 2000 : 4-5) เบนจามิน กินส์เบิร์ก (Benjamin Ginsberg) เห็นว่า การมีประชาธิปไตยแบบเลือกตั้ง (Electoral democracy) ทำให้สัมพันธภาพดั้งเดิมระหว่างประชาชนและรัฐบาลได้เปลี่ยนแปลงกลายเป็นสัมพันธภาพเชิงพึ่งพิง (Dependence) การที่ประชาชนต้องพึ่งพิงการให้บริการสาธารณะของรัฐมากขึ้น ทำให้ประชาชนในปัจจุบันเต็มใจที่จะสนับสนุนรัฐไปด้วย การแสดงออกซึ่งความคิดเห็นของมวลชนก็มีลักษณะทำให้เกิดการแตกแยกน้อยลงเมื่อประชาชนเริ่มเห็นว่ารัฐบาลเป็นแหล่งของผลประโยชน์ ความคิดเห็นที่มีต่อศูนย์กลางของอำนาจก็จะมีลักษณะเป็นปฏิกิริยาน้อยลงตามไปด้วย (Ginsberg, 1986 : 58) จะเห็นได้ว่าหากรัฐบาลหรือชนชั้นสูงในสังคมสามารถกุมอำนาจของการเป็นผู้ปกครองของรัฐหรือผันตัวกลายเป็นผู้ให้บริการสาธารณะได้ จะทำให้ประชาชนส่วนใหญ่ที่เป็นหลักการสำคัญของมิตินาซกลายเป็นผู้ล้าหลังตาม

และไม่ตั้งคำถาม หรือแสดงอาการต่อต้านอำนาจรัฐได้ ดังนั้น ผู้นำฝูงชนทางการเมืองจึงมีความพยายามที่จะชักจูงทั้งประชาชนให้เชื่อมั่นและคล้อยตามตนเองและใช้มติมหาชนเพื่อกดดันอำนาจรัฐในการหวังผลประโยชน์บางประการนั้น จะต้องใช้วิธีการสร้างให้รัฐหรือชนชั้นสูงในสังคมกลายเป็น “ศัตรู” ที่ประชาชนต้องร่วมกันต่อสู้และขัดขวาง โดยใช้วาทศิลป์และวาทกรรมต่าง ๆ เช่น “การกดขี่ของชนชั้นนำ” “การขูดรีดแรงงาน” เป็นต้น เพื่อเป็นการปลุกกระดมให้ประชาชนส่วนใหญ่เห็นว่าไม่ควรโอนอ่อนต่ออำนาจรัฐ และต่อสู้เรียกร้องรวมตัวกันในการเป็นมติมหาชนกดดันรัฐบาลเป็นระยะ ๆ ให้ตอบสนองความต้องการของประชาชน เพื่อประโยชน์ของผู้นำฝูงชนทางการเมืองด้วยเองส่วนหนึ่ง

บทสรุป

จากการศึกษาประวัติศาสตร์แนวคิด จุดกำเนิด กระบวนการ และปัญหาของมติมหาชนข้างต้น จะเห็นได้ว่ามติมหาชนนั้นถือได้ว่าเป็นหลักการที่สำคัญที่เกิดขึ้นในช่วงคริสต์ศตวรรษที่ 17 ซึ่งเป็นยุคที่มุ่งเน้นการสร้างสิทธิและเสรีภาพของประชาชนซึ่งมติมหาชนได้สะท้อนถึงความคิดของมนุษย์ที่ยอมรับความคิดเห็นซึ่งกันและกัน และเป็นจุดเริ่มต้นที่ทำให้มนุษย์รู้สึกถึง “ความเท่าเทียมกันทางการเมืองและกฎหมาย” (Political and legal equality) รวมไปถึงการเป็นรากฐานแนวคิดเรื่องการแสดงความคิดเห็นอย่างเสรีภาพที่เกิดขึ้นในช่วงคริสต์ศตวรรษที่ 19 ตามมาเป็นที่น่าพอใจเมื่อใดที่มีสังคมประชาธิปไตยที่ยึดถือหลักอำนาจอธิปไตยเป็นของประชาชน ย่อมจะต้องมีผู้นำฝูงชนทางการเมืองปรากฏให้เห็นเป็นตัวแสดงสำคัญทางการเมืองอยู่เสมออย่างหลีกเลี่ยงไม่ได้ อย่างไรก็ตาม การที่บทบาทของผู้นำฝูงชนทางการเมืองจะมีความโดดเด่นหรือมีพลังในการชักจูงประชาชนมากน้อยเพียงใดก็ต้องอาศัยทักษะการพูดและวาทศิลป์ผ่านการใช้สื่อสารมวลชนในการกระจายข้อมูลที่ผู้นำฝูงชนทางการเมืองต้องการส่งต่อไปแก่ประชาชนเป็นจำนวนมาก เพื่อให้ประชาชนส่วนใหญ่คล้อยตามและกลายเป็นมติมหาชนเป็นไปในทิศทางที่ผู้นำฝูงชนทางการเมืองต้องการ โดยเฉพาะในสังคมประชาธิปไตยที่มีความหลากหลายเป็นอย่างมาก จนกลายเป็นโครงสร้างความขัดแย้งหลักและมีบทบาทนำปรากฏเป็นสาระของข่าวสารการเมืองในสื่อมวลชนเสมอ โดยปรากฏในรูปการสื่อสารการเมืองเชิงความขัดแย้ง ยิ่งเมื่อต่างฝ่ายต่างอ้างความชอบธรรมและความถูกต้อง

ของฝ่ายตนเองพร้อมกับอ้างความไม่ชอบธรรมของอีกฝ่ายหนึ่ง ในที่สุดก็มีส่วนผลักดันให้สื่อมวลชนซึ่งเป็นผู้เสนอข่าวต้องเข้าร่วมในความขัดแย้งไม่ฝ่ายใดก็ฝ่ายหนึ่ง (สุรพงษ์ โสธนะเสถียร, 2541 : 88) ซึ่งผลกระทบจะมีมากหรือน้อยขึ้นอยู่กับประชาชนในฐานะผู้รับการสื่อสารจากผู้นำฝูงชนทางการเมืองนั้นจะตระหนักถึงหลักการ แนวคิด เนื้อหา และความถูกต้องของข้อมูลในการประกอบการสื่อสารดังกล่าวได้มากน้อยเพียงใด

ผู้นำฝูงชนทางการเมืองไม่ได้จำกัดอยู่ในเฉพาะแค่เพียงทางการเมืองเท่านั้น แต่ในทุกสาขาอาชีพที่ต้องข้องเกี่ยวกับประชาชนจำนวนมากก็มีผู้นำฝูงชนทางการเมืองปะปนอยู่เสมอ ซึ่งในสังคมปัจจุบันอยู่ในยุคโลกาภิวัตน์ที่พัฒนาการทางเทคโนโลยีได้สลายกำแพงในการติดต่อสื่อสารให้กลายเป็นโลกที่ไร้พรมแดน และการสร้างพื้นที่สาธารณะไม่ได้จำกัดเพียงร้านค้าแฟ ร้านเหล้า เหมือนดังเช่นยุคสมัยคริสต์ศตวรรษที่ 18 อีกต่อไป แต่การวิพากษ์วิจารณ์สามารถเกิดขึ้นได้ทุกพื้นที่ และสื่อสารมวลชนจึงเป็นเครื่องมือสำคัญและเป็นช่องทางหนึ่งในการขยายพื้นที่สาธารณะและการสร้างมติมหาชนเป็นอย่างมาก จึงทำให้บุคคลใดที่ต้องการเป็นผู้นำฝูงชนทางการเมืองนั้นย่อมต้องเข้าใจกระบวนการดังกล่าว และสามารถสร้างตัวตนหรือสร้างคามนิยมด้วยการแสดงความคิดเห็นในที่สาธารณะผ่านสื่อต่าง ๆ ไม่ว่าจะเป็นการสร้างมติมหาชนที่เกิดขึ้นโดยประชาชนด้วยกลุ่มของประชาชนเองผ่านการแลกเปลี่ยนความรู้หรือความคิดเห็นผ่านโซเชียลเน็ตเวิร์ค (Social network) ในหลายแพลตฟอร์ม เช่น Facebook Twitter Line YouTube Instagram เป็นต้น ซึ่งในปัจจุบันมีปรากฏการณ์ให้นิยามคำหนึ่งที่เรียกว่า “หิวแสง” (Spotlight effect) ที่เป็ความต้องการของมนุษย์ในปัจจุบันที่ต้องการได้รับการยอมรับจากสังคม คาดหวังว่าตนเองจะต้องได้รับความสนใจหรือเหมาะสมต่อความสนใจของสังคมดังกล่าว แต่เพราะเหตุใดจึงไม่ได้รับความสนใจจากผู้อื่นมากเท่าที่ควรจะเป็น¹³ และมีความต้องการชักจูงให้ประชาชนคนอื่นเชื่อถือในความคิดของตนเองผ่านสื่อเหล่านั้นย่อมสามารถเป็นผู้นำฝูงชนทางการเมืองได้ทั้งสิ้น

¹³ แนวคิดเรื่องหิวแสงเป็นแนวคิดทางจิตวิทยาที่ต้องการอธิบายถึงอาการของมนุษย์ที่ต้องการตั้งตนเองเป็นศูนย์กลางของสังคม (Egocentrism) โดยรู้สึกตนเองถูกจับจ้องจากบุคคลอื่นเป็นกรณีพิเศษ และให้ความกังวลกับบุคคลอื่นที่จะมีความโดดเด่นมากกว่าตนเอง สามารถดูรายละเอียดเพิ่มเติมได้ที่ โทมัส ศุขปริชา. ‘หิวแสง’: ทำไมมนุษย์บางคนจึงหิวโหยความสนใจจากผู้อื่น. (2563). สืบค้นเมื่อ 15 เมษายน 2564, จาก <https://thematter.co/thinkers/spotlight-effect/128461>

ในท้ายที่สุดแล้วการเป็นผู้นำฝูงชนทางการเมืองอาจจะไม่ได้จำกัดแค่เพียงผลประโยชน์ที่ตนเองจะได้รับหลังจากการชักจูงให้มติมหาชนเป็นไปตามความต้องการของตนเองเพียงเท่านั้น แต่อาจจะสัมพันธ์กับการรู้สึกว่าคุณำฝูงชนทางการเมืองนั้นได้รับการยอมรับจากสังคม มีตัวตนในสังคมปัจจุบันที่มีความหลากหลาย ซับซ้อน และไร้จุดศูนย์กลางของอำนาจอีกต่อไปก็เป็นได้

เอกสารอ้างอิง

ไชยันต์ ไชยพร. (2552). พวกสอพลอปลงประชามหาชน (1), **มติชนสุดสัปดาห์**. 29(1489), 35.

ไชยันต์ ไชยพร. (2552). บทสรุปของ Demagogue, **มติชนสุดสัปดาห์**. 29(1499), 35.

โตมร ศุขปรีชา. ‘หิวแสง’: ทำไมมนุษย์บางคนจึงหิวโหยความสนใจจากผู้อื่น. (2563). สืบค้นเมื่อ 15 เมษายน 2564, จาก <https://thematter.co/thinkers/spotlight-effect/128461>

นิธิ เอียวศรีวงศ์. (2549). Demagogue, **มติชนสุดสัปดาห์**. 26(1358), 29.

เพิ่มศักดิ์ จະเรียมพันธ์. (2563). นักสอพลอประชามหาชนแห่งประชาธิปไตยเอเธนส์กับ บทเรียนต่อประชาธิปไตยไทยร่วมสมัย, **วารสารเศรษฐศาสตร์การเมือง มหาวิทยาลัยบูรพา**. 8(2), 22-47.

สุรพงษ์ โสธนะเสถียร. (2541). **การสื่อสารกับการเมือง**. กรุงเทพฯ : ประสิทธิ์ภักดิ์ แอนด์ พริ้นติ้ง.

เสถียร เชยประทับ. (2552). มติมหาชน **การสื่อสาร และการเมือง**. กรุงเทพฯ : จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.

5 ปี คสช.: จาก “ขอเวลาอีกไม่นาน” สู่อำนาจผ่านรัฐธรรมนูญ. (2562). สืบค้นเมื่อ 20 มิถุนายน 2563, จาก <https://www.ilaw.or.th/node/5272>.

“เยาวชนปลดแอก” ยุติการชุมนุมก่อนเที่ยงคืน อ้างความปลอดภัย สรุปบรรยากาศ จากเริ่มจนจบ. (2563). สืบค้นเมื่อ 27 กรกฎาคม 2563, จาก <https://www.bbc.com/thai/thailand-53456468>.

- Baker, K. M. (1990). **Inventing the French Revolution**. Cambridge : Cambridge University Press.
- Childers, C. (2011). Interpreting popular sovereignty : A historiographical essay. **Civil war history**, 57(1), 48-70.
- Defoe, D., et al. (1709). **Vox populi, Vox dei : Being true maxims of government**. Ann Arbor, Michigan : Gale ECCO.
- Ginsberg, B. (1986). **The captive public**. New York : Basic Books.
- Goldstein, R. J. (2016). **Political repression in 19th century Europe**. London : Routledge.
- Habermas, J. (1964). The Public Sphere: An Encyclopedia Article, **New German critique**. 3(3), 49-55.
- Habermas, J. (1989). **The structural transformation of the public sphere**. Cambridge, Massachusetts : MIT Press.
- Hohendahl, P. and Russian, P. (1974). Jürgen Habermas : The Public Sphere. **New German critique**. 3(3), 45-48.
- Jaeger, W. (1986). **Paideia : The ideals of Greek culture volume I : Archaic Greece the mind of Athens** (Highet, G., Trans.). Oxfordshire : Oxford University Press.
- Lasswell, H. D. (1971). **Propaganda technique in the World War**. Cambridge, Massachusetts : MIT Press.
- Locke, J. (2010). **A letter concerning toleration and other writings** (Goldie, M., Ed.). Carmel, Indiana : Liberty Fund Inc.
- Mills, C. W. and Wofle, A. (2000). **The power elite : A new afterword by Alan Wolfe**. Oxford : Oxford University Press.

- Noelle-Neumann, E. (1990). **The spiral of silence : Public opinion our social skin.** Chicago, Illinois : University of Chicago Press.
- Price, V. (1992). **Public opinion.** New York : SAGE.
- Robinson, E. R. (1997). **The first democracies : Early popular government outside Athens.** Stuttgart : Franz Steiner Verlag.
- Salamone, M. F. (2014). Judicial Consensus and public opinion : Conditional response to Supreme Court majority size. **Political research quarterly.** 67(2), 320-334.
- Singer, M. (2009). **Demagogue : The fight to save democracy from its worst enemies.** New York : Palgrave Macmillan.
- Weber, M. (2009). **From Max Weber : Essays in sociology.** (Gerth, H. H. and Mills, C. W., Trans.). New York : Oxford University Press.
- Williams, D. L. (2014). **Rousseau's social contract : An introduction.** Cambridge : Cambridge University Press.
- Wood, J. (2010). Tocqueville in America. **The New Yorker.** Retrieved 2020, April 15, from <https://www.newyorker.com/magazine/2010/05/17/tocqueville-in-america>.